MORFOSINTAXA UNITĂȚILOR LEXICALE-PĂRȚI ALE CORPULUI OMENESC ÎN POEZIA LUI GRIGORE VIERU

Adela Novac, conf. univ., dr.
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Rezumat

Aplicând metoda statistică, precizăm numărul și frecvența unităților lexicale-părți ale corpului omenesc în creația lui Grigore Vieru.

Studiind morfosintaxa unităților lexicale date, analizăm natura și topica calificativelor (adjective, pronume, substantive), cu care acestea intră în relație, prezența exclusivă a verbelor la modul indicativ (imperfect, perfect, mai mult ca perfect) ca indiciu al unor acțiuni trecute, reale și a prezentului, expresie a certitudinii, fenomenul paralelismului sintactic, precum și sintaxa propoziției și a frazei.

Cuvinte-cheie: *unitate lexicală, paralelism sintactic, simetrii anaforice, simetrii enumerative, gradație ascendentă, gradație descendentă.*

Abstract

Applying the statistics method, we specify the number and the frequency of lexical units-parts of human body in Grigore Vieru's works.

Studying the morpho-syntax of the lexical units under consideration, we analyze the sentence and the phrase syntax; the nature and the category of qualisfying words (adjectives, pronouns, nouns) with which they interrelate, we also focus on the exclusive use of the verbs in the Indicative Mood that serve both as an index of certain past, real and present actions as well as an expression of certainty, syntactic parallelism.

Key words: *lexical unit, syntactic-parallelism, anaphoric symmetris, enumerative symmetries, the gradation of increase and decrease.*

Limbajul poetic al lui Grigore Vieru constă dintr-o varietate de cîmpuri semantico-metaforice: om, natură, spațiu cosmic, arte, religie și mitologie. Dominante, prin frecvența lor, sînt cîmpurile semantice *om*, *spațiu cosmic*, *natură* și *religie*. Astfel, autorul interpretează realitatea din perspective cosmice și religioase, prezența umană, fiind, în creația sa, de fapt, dimensiunea esențială a universului. Reieșind din aceste considerente, axăm cercetarea noastră pe cîmpul semantic *Uman*.

În creația poetică a lui Grigore Vieru, cîmpul semantic *Uman* este redat, în primul rînd, prin termeni generali ce trimit la noțiunea *Om*: *făptură, chip*, *suflare*, *femeie*, *fată*, *bărbat*, *băiat*, *prunc*, *copil, bătrînă, orășeancă, voievod*, *burghezoaică, plugar, dascăl, jonglor* etc. De exemplu:

Ca și cum ar merge de mînă / cu ***pruncul*** *lor* („Apă vie”, 33);
Mama mea viața-ntreagă a trăit fără ***bărbat*** („Autobiografică”, 39);
Plugarii *se stropesc cu apă pe față* („Apă vie”, 33);
Și eu de ea mă lipesc, iubito.../ de ***făptura*** *ta somnoroasă*(O ceață caldă, 99)*;*
Și veți plînge cu ***bătrîna*** / *De dor, ca două* ***femei*** („Casa mea”, 38);
Din slăvi creștine, din slăvi creștine / *Coboară* ***chipul*** *tău ca dulce foc*! („Primul cer”, 249).

Opera poetică a lui Grigore Vieru numără 38 de unități lexicale – părți ale corpului omenesc: *trup*, *cap, creier, ceafă, tîmplă, gît, gură, dinte, frunte, față, obraz, ochi, ureche, buze, limbă, pleoape, gene, păr, umeri, piept, braț, mînă, degete, palme, pumn, coate, inimă, plămîni, pîntece, șale, șold, spate, picior, genunchi, gleznă, talpă, piele, sîni.* Lexemele date se deosebesc prin frecvența lor. Aplicînd metoda statistică, propunem gradul de utilizare a acestora în ordine descrescîndă: *ochi* (59); *mîini* (27), *gură* (27); *braț* (26), *inimă* (25); *față* (19); *picior* (17); *păr* (16);

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

cap (16); *palme* (14); *umeri* (12*)*; *trup* (10); *piept* (9); *pleoape* (9); *frunte* (9); *sîni* (8); *obraz* (6); *geană* (6); *buze* (6); *talpă* (5); *spate* (4); *gleznă* (4); *degete* (4); *genunchi* (3); *tîmplă* (2); *ureche* (2); *dinte* (2); *plămîni* (2); *şold* (1); *şale* (1); *limbă* (1); *creier* (1); *ceafă* (1); *pumn* (1); *pîntece* (1); *gît* (1); *coate* (1); piele (1).

În acelaşi timp, unităţile lexicale ce denumesc părţi ale corpului omenesc au frecvenţă mare în titlurile poeziilor: *Buzele mamei*, *Mîinile mamei*, *Ochii mamei*, *Făptura mamei, Braţele mele, De la mîinile tale* etc.

În cîmpul semantic *Uman* includem, de asemenea, şi termeni ce se referă la caracteristici şi stări ale omului, cum ar fi: *grai, glas, vorbă, dor, pas, văz, omenie, privire, respiraţie, suflare* etc.

Mai trăieşte la mine / *Sfîntul* ***grai*** *să-l ascult* (Mama în cîmp, 74);

În ***priviri*** *cu-n fel de teamă* / *Fericită totuşi eşti...*(Făptura mamei, 67);

Cu ***vorba****-mi strîmbă şi pripită* / *Eu ştiu că te-am rănit spunînd...* (Scrisoare din Basarabia, 161);

De ***dor*** *şi* ***omenie*** / *Plîng veşmintele pe tine* (Glas de taină, 76);

Fierbintea ei ***respiraţie*** / *Roteşte pe cer Soarele, Luna* (Cînd sînt eu lîngă mama,40).

Atestăm, în poeziile lui Gr. Vieru, şi unităţi lexicale ce ţin de psihicul uman: *vis*, *teamă, gînd, suflet* etc.

Visul *este un cerşetor* (Calul de război, 260);

Dormi! *Prin* ***vis*** *la Prut cu soare*/ *să te vezi copilă mare* (Cîntec de leagăn pentru mama, 44);

Tot vine la izvoare: / ea şi ***gîndul*** (Cămăşile, 48);

Ieşi la balcon cu ***teamă*** / *Ca la marginea lumii* (Nopţile mamei, 71);

La munte izvorul / Din cer izvorăşte / *ca* ***sufletul*** *mamei* / *ca sfîntul ei grai* (Poemă în munţi, 27).

La o analiză de suprafaţă, constatăm că unităţile lexicale- părţi ale corpului omenesc sînt însoţite de calificative: **o*chi*** *uzi* (30); *ochi uriaşi* (53); *un singur ochi* (55); *ochi trişti* (79); *ochi verzi* (92); *doi ochi* (95); *ochi glacial* (236); *ochii străinului* (254); *ochi umezi* (256); *ochi mari* (257); *ochii lui Dumnezeu* (257); ochi luminoşi (113); *ochii uimirii* (169); *ochii nemuririi* (169); *ochi jilavi* (175); *ochii tăcerii* (209*); ochii ei răsăriteni* (209); *ochii Basarabiei* (367); *ochii legaţi* (262); *ochii tăi mari şi trişti* (318); *ochii morţilor* (360);

mînă *părintească* (69); *propria mînă* (128); *trudite mîinuţele tale de ceară*(135); *harnicele tale mîini*(136*); mînă străină* (208); *mînă ridicată*(208); *mîini împrospătate* (233); *mîinile mortului* (294);

părul *lung şi ud* (34); *părul lung, vălurat* (82); *adîncul ei păr* (88); *părul înrourat* (84); *păr metalic şi uriaş*(204); *păr de-argint*(100); *părul tău cald* (89); *părul răniţilor* (338);

braţ *de piatră* (37); *ostenitele braţe* (86); *braţ topit* (96); *braţele robace* (172); *braţe scumpe* (249); *braţele crucii* (296); *braţele la fel de uscate*, *la fel de trudite* (281);

plete *albe* (43); *împrăştiate pletele* (81); *plete albite* (101); *închisele pleoape* **(**81); *recile pleoape* (30); t**rup** *fierbinte* (58); *trupul gol, rourat* (93); *feciorelnic trup de nea* (148); *răstignite trupuri* (189); *trupul cald* (296); **cap** *aplecat* (82); *capul plecat* (196); *capul spart* (206); *capul creştinului* (359); *capul tăiat*, *însîngerat* (330);

gura *uscată* (70); *gură mare* (83); *gură jilavă* (216); *gură închisă* (262); *gură de aer* (351); **dinte** *dezbătut* (348); **faţa** *femeii* (118); *faţa smolită* (119); *faţa pîinii* (129); **inimă** *degerată* (171); *inimă de copil* (245); *inimă jilavă* (256); *inima lumii* (273); **palme** *înfierbîntate* (33); palmă foarte mare(146); *întregul* **piept** (179); *pieptul femeii* (234); **picioare** *ude* (256); *propriile picioare* (260); *picioare albastre*, *lungi* (308); *piciorul de lemn* (345); **buze** *arse* (61); *caldul* **obraz** *al pîinii* (86); obrazul *meu de mumă* (40); **talpa** *goală* (75); *goale tălpi* (316); **tîmpla** *albă* (96); **coama** *aburită* (91); **piele** *aurie* (198); **sîni** *de lumină* (21); sînii *tăi miresmaţi* (315); **umăr** *aplecat* (82); **fruntea** *grea* (37); *negre* **gene** (92).

Analizînd îmbinările de mai sus, observăm preferinţa autorului pentru structurile în componenţa cărora calificativul este postpus cuvîntului determinat, autorul reuşind astfel să individualizeze calităţile care s-au impus mai pregnant sensibilităţii sale. De exemplu: *ochi* ***verzi*** (92); *păr* ***înrourat*** (84); *gură* ***uscată*** (70); *plete* ***albe*** (43); *inimă* ***jilavă*** (256); *piele* ***aurie*** (198);

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

buze ***arse*** (199); *braț* ***topit*** (96); *fruntea* ***grea*** (37); *picioare* ***ude*** (256); *tîmpla* ***albă*** (96); *piele* ***aurie*** (198) etc. În același timp, atestăm și calificative antepuse, ele avînd scopul de a reliefa intenția și emoția autorului: ***un singur*** *ochi* (55); ***întregul*** *piept* (169); ***adîncul ei*** *păr* (88); ***închise*** *pleoape* (81); ***recile*** *pleoape* (30); ***ostenitele*** *brațe* (86); ***harnicele*** *tale mîini*(136); ***negre*** *gene* (92); ***goale*** *tălpi* (316). Constatăm și faptul că, funcționînd ca epitete și primind articole hotărîte, adjectivele antepuse regentului sugerează o relație intimă în plan semantic: *Îmi las pe genunchi/* ***Ostenitele*** *brațe spre seară* (Metafora, 86); *Încremenit e vîntul cel răcoros* / *Fără* ***harnicele*** *tale mîini* (Litanii pentru orgă,136); *Ca ogarii*, / *Înaintea* ***propriilor*** *picioare*/ *Alergau* (Calul de Război, 260); *Ci să nu închideți cartea / Ca pe* ***recile****-mi pleoape* (Legămînt, 30) etc.

Studiind sintaxa calificativelor, am constatat că acestea pot apărea perechi sau în lanț, între ele, stabilindu-se relații de juxtapunere, coordonare și, mai rar, de subordonare. A se compara: *trupul* ***gol, rourat*** (93); *părul* ***lung, vălurat*** (82); *capul* ***tăiat***, ***însîngerat*** (330); *picioare* ***albastre***, ***lungi (308)****; păr* ***metallic și uriaș*** (204); *părul* ***lung și ud*** (34). După cum observăm, în exemplele de mai sus, ambele calificative sînt plasate în postpoziția regentului nominal, or topica obișnuită a calificativului (adjectivului) impune, de fapt, această structură. Calificativele perechi mai pot apărea și într-o altă combinație: un calificativ fiind antepus cuvîntului regent, iar altul – postpus acestuia. De exemplu: ***trudite*** *mîinuțele* ***tale de ceară*** (135); **fricoasa** inima **ta** (144); ***caldul*** *obraz* ***al pîinii*** (86); ***feciorelnic*** *trup* ***de nea*** (148); ***ale tale*** *brațe* ***scumpe*** (249); **a mamei** mînă **părintească** (69); ***triștii*** *ochi* **ai** ***noștri*** (317) etc. Această aranjare a calificativelor – epitete, în poezia lui Gr.Vieru, exprimă, de fapt, o stare interioară de maximă intensitate a poetului.

În calitate de calificative apar și atributele substantivale și pronominale, care sunt mai puține ca număr și frecvență. Acestea apar, de cele mai dese ori, în poziție postpusă: *În visele în care* / *Nu te-așteaptă* / *Ochii* ***lui Dumnezeu*** (Chipul în ape răsfrînt, 257); *Ești trist* / *Ca ochii* ***Basarabiei*** (Rîul, ramul, 367); *Bucuroasă în ochii* ***tăi*** / *mari și triști* / *Inima mea s-a retras*…(Cîntec de iubire, 318); *Cade o frunză din înalt,*/…*Ca palma* ***mea*** *din părul* ***tău*** *cald*… (Cad pe ape, 89); *Altceva nu pot să fac*/ *Decît să privesc în ochii* ***ei*** *răsăriteni* (Așa m-am întors, 209) etc. Menționăm, de asemenea, și frecvența calificativelor postpuse exprimate prin atribute prepoziționale (cu prepoziția *de*): *Ei vor veni*/ *Să-și odihnească brațul* / ***De piatră*** (Brîncuși, 37); *Tu brațele-mi legaseși* / *Cu-al mamei păr* ***de-argint*** (Alt cîntec, 100); *Dar știu că* / *Inima ta* ***de copil***,/… *E pîinea frățească* (Piciorul lui Iuda, 245); *Drept ca lemnul pe care*/ *Hristos a fost răstignit*/ *Ca piciorul* ***de lemn*** / *Al celui întors din război* (Drumul, 345) etc.

În afară de funcția de atribut substantival (cu și fără prepoziție) și pronominal, calificativele pot apărea și în funcție de nume predicative, antepuse sau postpuse verbului de legătură: ***Sunt mari*** *ochii mei* / *Mari de dorul cel mare* (Înălța-mi-aș lacrima, 256); *Ascultă-mă*! *Întregul piept mi-****e plin*** *cu* / *Jăratecul durerii supărat* (Glontele internaționalist, 179); *E-o liniște iubirea*? / *Mi-****s*** *pletele* ***albite*** (E-o liniște iubirea? 101); *Și picioarele-mi* ***sunt ude*** / *Încă de la potop* (Înălța-mi-aș lacrima, 256); *Și părul se mai curmă* / ***Se face*** *tot mai* ***alb*** (Alt cîntec, 100); *Și încă mi-****e jilavă*** *gura / De laptele mamei* (Numai atunci, 216); *Și* ***umezi*** *îmi* ***sunt*** *ochii* / *Încă* / *De la nașterea noastră* (Înălța-mi-aș lacrima, 256); *Ninge frigul și pustiul plouă* / ***Degerată****-ți* ***este*** *inima* (Reaprindeți candela, 171);

La o analiză de suprafață, constatăm că majoritatea calificativelor (adjective) sunt la gradul pozitiv, un grup mai restrîns însă au forme de comparativ și superlativ: *brațele* ***la fel de uscate***, ***la fel de trudite*** (281); *palmă* ***foarte mare*** (146); o altă clasă de adjective (invariabile) exprimă o calitate care nu poate fi comparată: *ochi* ***uriași*** (53), *ochi* ***glacial*** (236), ***propria*** *mînă* (128), *mînă* ***străină*** (208).

Interesează, de asemenea, și raporturile care se stabilesc între elementele componente ale îmbinărilor analizate. Astfel, putem atesta: a) **un raport calificativ** în structura următoarelor îmbinări de cuvinte: *ochi* ***triști*** (79); *ochi* ***mari*** (257); *ochi* ***luminoși*** (113); *părul* ***cald*** (89); *brațe* ***scumpe*** (245); *tîmplă* ***albă*** (96); *gură* ***jilavă*** (216); *piele* ***aurie*** (198) etc.; b) **raport posesiv:** *ochii* ***lui Dumnezeu*** (257); *ochii* **străinului** (254); *ochii* ***ei*** *(*209); *ochii* ***Basarabiei*** (367); *ochii* ***tăi*** (318); ***propria*** *mînă* (128); *mîinuțile* tale (135); ***harnicele tale*** *mîini* (36); *pieptul* ***femeii*** (234); ***propriile*** *picioare* (260); *sînii* ***tăi*** (91) etc.; c) **raport obiectiv:** *picuri* ***pe genele*** *noastre* (207); *își vede* ***mîinile*** *ea* (41); *sărut* ***mîinile*** *tale* (131); *ne încolăcesc* ***gleznele, brîul, umerii*** (52); *ne străpunseră*

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

palmele (341); *îmi umplu* ***inima*** (342); *bucură-i* ***sînii*** (88); *sărut* ***picioruțele*** (309); *să-și odihnească* ***brațul*** / *De piatră* / ***Fruntea*** *grea ca de piatră* (37); *să le săruți* ***fruntea*** (143); *plecu-mi* ***fruntea*** *spre ele* (251); *mîngîie-i* ***talpa*** *goală* (75); *tu* ***brațele****-mi legaseși* (100); *îmi las pe genunchi* / *ostenitele* ***brațe*** (86); *tu mereu țineai* ***capul*** / *spre umărul meu* (82); *minciuna care turbă* / ***capul*** *sparge-și* (269); *ea mai spre apă* ***fața****-și duse* (61); *o stea mi-atinge* ***fața*** (106); *și-i varsă pe leagăn adîncul ei* ***păr*** (88); *să le închizi* ***ochii*** (143) etc.; d) **raport instrumental**: ***cu mînă străină*** *numai foc să iei* (208); ***cu urechile*** *ascultă* / ***cu ochii*** *vezi întruna* (173); *cuprind căldarea* ***cu palmele*** (33); *M-a învelit* ***cu trupul*** *ei cald* (296); *cuprinde-mă* ***cu brațele, cu pletele***, ***cu gleznele*** (324); *cu mare dispreț* / *împinsu-ne-au* ***cu piciorul*** (215); *nici tu care mă-nlănțui* / ***cu brațele****, iubito* (104) etc.; e) **raport spațial**: *glontele căzuse alături* / ***La picioarele*** *mele* (348); *s-au întîlnit la mine-****n plete*** (69); *dar coborîse repede* ***pe umărul*** *bărbatului* (58) etc.; f) **raport temporal:** *și că fi-vom împreună* / ***pieptul meu cît va sufla*** (38).

Toate aceste raporturi pot fi concentrate în alte trei raporturi sintactice mai generale. Astfel, A) **raportul atributiv** include îmbinări de tipul: *părul* ***cald*** (89); *brațe* ***scumpe*** (245); *tîmplă* ***albă*** (96); *gură* ***jilavă*** (216); *piele* ***aurie*** (198); *ochii* ***lui Dumnezeu*** (257); *ochii* ***străinului*** (254); *ochii* ***ei*** *(*209); *ochii* ***Basarabiei*** (367); *ochii* ***tăi*** (318); ***propria*** *mînă* (128); *mîinuțile* ***tale*** (135); ***harnicele tale*** *mîini* (36); *pieptul* ***femeii*** (234); ***propriile*** *picioare* (260); *sînii* ***tăi*** (91) etc.; B) **raportul completiv** însumează exemple de tipul: *ne străpunseră* ***palmele*** (341); *îmi umplu* ***inima*** (342); *sărut* ***picioruțele*** (309); *să le săruți* ***fruntea*** (143); *plecu-mi* ***fruntea*** *spre ele* (251); *mîngîie-i* ***talpa*** *goală* (75); *tu* ***brațele****-mi legaseși* (100); *îmi las pe genunchi / ostenitele* ***brațe*** (86); *tu mereu țineai* ***capul*** / *spre umărul meu* (82); *minciuna care turbă* / ***capul*** *sparge-și* (269); *ea mai spre apă* ***fața****-și duse* (61) etc.; C) **raporturile circumstanțiale** (instrumentale, temporale, spațiale) încadrează îmbinări de tipul: *cuprind căldarea* ***cu palmele*** (33); m-*a învelit* ***cu trupul*** *ei cald* (296); *cuprinde-mă* ***cu brațele, cu pletele***, ***cu gleznele*** (324); *cu mare dispreț* / *împinsu-ne-au* ***cu piciorul*** (215); *nici tu care mă-nlănțui* / ***cu brațele****, iubito* (104); *glontele căzuse alături* / ***la picioarele*** *mele* (348); *s-au întîlnit la mine-****n plete*** (69); *dar coborîse repede* ***pe umărul*** *bărbatului* (58); *și că fi-vom împreună* / ***pieptul meu cît va sufla*** (38) etc.

Interesează și funcțiile sintactice pe care le îndeplinesc unitățile lexicale - părți ale corpului omenesc în propoziție. În acest sens, am preciza că lexemele date apar în funcții sintactice de:

1. subiect: *Întregul* ***piept*** *mi-e plin cu / jăratecul durerii supărat* (Glontele internaționalist, 179); *Și umezi îmi sunt* ***ochii*** / *Încă / De la nașterea noastră* (Înălța-mi-aș lacrima, 256); *N-ai ce să cauți / În visele în care / Nu te-așteaptă /* ***Ochii*** *lui Dumnezeu* (Chipul în ape răsfrînt, 257); *Ca de-asupra unui mort / Plîng* ***ochii*** *noștri* (Vii tu, 274); *Răsar* ***ochii*** *mamei*, / *Steaua ce-o să zboare* (Valul, frunza, 102); *Pentru că a văzut* / ***Ochiul*** *meu a murit* (Între Orfeu și Hristos,184); *Grădină-nfloritoare e* ***gura*** *ta de crini înrourați* (Găsindu-te, 323); ***Mîinile*** *mamei- două crengi desfrunzite, reci* (Rugăciunea din zori, 233);

2. complement direct: *Te-nchină păcii omenește* / *Cu drag sărută-i* ***mîna*** (Cinstirea proverbelor, 174); *Ei vor veni* / *să-și odihnească* ***brațul***/ *De piatră* (Brîncuși, 37); *De sub capu-mi brațul* / *Ea, topit, și-l scoase* (Se topise vîntul, 96); *Tu* ***brațele****-mi legaseși*/ *Cu-al mamei păr de-argint* (Alt cîntec, 100); *Dăm la o parte lianele…*/ *care ne încolăcesc* ***gleznele***, ***brîul***, ***umerii*** (Baladă, 52); *Aproape că nu mai am* / *Pe umărul cui*/ *Să-mi las* ***fruntea*** (Măicuța ta, măicuța mea, 282); *Mîngîie-i* ***talpa*** *goală* (Mă rog de tine, 75); *Ea mai spre apă* ***fața****-și duse* (Joc de ape,61); *Poetul* / *Își lasă* ***pe umăr*** *capul* (Poeții, 133); *Prima oară sărut* ***mîinile*** *tale* / *Din care ierbi vor răsare* (Litanii pentru orgă, 135); ***Capul*** *plecat sabia nu-l taie* (Rușinosul proverb, 196);

3. **complement indirect:** *Și ea* / *nu se mai dezlipi* ***de umerii*** *lui* (Femeia, 58); *Cu obrazul lipit* / ***De fața*** *smolită a pîinii* (Și pîinea, 119); *Cine ridică mormîntul* / ***spre gura*** *uscată a ta*?! (Buzele mamei, 70);

Cuprind căldarea …/ *Ridicînd-o încet* ***către gură*** (Apă vie, 33); *Se încălzește cerul, mamă*, / ***De la mîinile*** *tale* (De la mîinile tale, 132); *Încremenit e vîntul cel răcoros* / ***Fără*** *harnicele tale* ***mîini*** (Litanii pentru orgă, 136);

4. **atribut:** *Fericit cel care s-a șters* / *De steaua* ***din frunte*** (Steaua din frunte, 210); *El mult rîzînd de jocul apei*, *ea tristă-n tremurul* ***pleoapei*** (Joc de ape, 61); *În jurul* ***capului***, *orice om*/ *O*

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

aureolă poartă (Aureola,321); *Mai simt lipsa* ***unei guri*** *de aer nordic* (Gura de aer, 351); *Cum să iubești* / *Veverița* ***gurii*** *tale* (Cum să iubești, 152);

5. circumstanțial de loc: *Nu va scăpa copilul* / ***Din brațele*** *ei* (Din rîurile noastre, 241); *Cu roua cerului* ***sub pleoape*** / *Mă-ntorc spre ce mi-e sfînt și aproape* (Spre chipul tău, 109); *Ne scot* ***de pe degete*** / *Palidele inele* (Joc de familie, 60); *Ca ogarii*, / ***Înaintea*** *propriilor* ***picioare*** *alergau* (Calul de război, 260); *Nici eu nu pot suferi* ***pe creștet*** *pe nimeni* (Circ, 56); ***Pe fața*** *femeii-* / *Lacrimă ce doare* (Război, 118); *Tu, Domnule al nostru*, / *Ce porți* ***pe cap*** *cunună* (Tu, Domnule, 110);

6. circumstanțial instrumental: *Nici tu care mă-lănțui* / ***Cu brațele****, iubito* (Mai bine, 104); *Tu brațele-mi legaseși* / ***Cu****-al mamei* ***păr*** *de-argint* (Alt cîntec, 100);

7. circumstanțial cauzal: *Nu mai am loc* / *Pe al meu pămînt* / ***De ochii*** *străinului* (Umbra străinului, 254);

8. circumstanțial modal: *Trăiește clipa* ***în picioare*** / *Cum bradul și-o trăiește* (Cinstirea proverbelor, 172); *Și șarpele va umbla* ***cu capul spart*** (Veni-va o zi, 206) etc.

Observăm din exemplele propuse mai sus că unitățile lexicale- părți ale corpului omenesc îndeplinesc funcția de subiect, complement direct și indirect, precum și de circumstanțial. În funcția de subiect, unitățile date ocupă diverse poziții în propoziție: antepus verbului (***Ochiul*** *a murit*; ***Mîinile*** *mamei- două crengi)*, postpus acestuia (*Nu te-așteaptă /* ***Ochii*** *lui Dumnezeu; Răsar* ***ochii*** *mamei; umezi îmi sunt* ***ochii*****)** sau plasat la mijlocul propoziției (*Grădină-nfloritoare e* ***gura*** *ta de crini);* atributele sunt neacordate, exprimate prin substantive (*steaua* ***din frunte***, *tremurul* ***pleoapei*** etc.); complementele sunt, în majoritatea cazurilor, postpuse verbelor-regente (*nu va scăpa* ***din brațele***, *nu se mai dezlipi* ***de umerii*** etc.).

Din exemplele de mai sus, constatăm că unitățile date se încadrează în structura diverselor tipuri de propoziții și fraze. Astfel, selectăm exemple în care aceste unități lexicale sînt elemente structurale ale propozițiilor principale: *A bubuit* ***o inimă*** (Auzi, 147); *Umbra sufletului tău / pe tremurul* ***inimii*** *mele* / *în chip de măr roșu* / *coboară* (O, mamă, 114); *Plugarii se stropesc cu apă* ***pe față*** / *și* ***trupul*** *lor se luminează* (Apă vie, 33) sau elemente constitutive ale propozițiilor subordonate: *Ei vor veni/ să-și odihnească brațul / De piatră, /* **Fruntea** *grea ca de piatră* (Brîncuși 37); O*h, și crede-așa într-însul / Că* ***în ochii*** *ei cei uzi / chipul lui de pe icoană / se arată și-l auzi* (Autobiografie, 39); *Mă aplec să le sărut* ***mîna*** (Acasă, 105).

Substantivele ce denumesc părți ale corpului omenesc sînt regenții propozițiilor subordinate atributive (determinative). În această situație, unitățile lexicale date au forma articulată, cu articole substantivale hotărîte, un indiciu sigur de identificare a propozițiilor atributive determinative.

„*Și* ***mîinile****-cum?! / Din care năvăluie / Curge pustiul, / Pustiul*? („Cum să iubești”, 152);
„*Prima oară sărut* ***mîinile*** *tale / Din care ierbi vor răsare* („Litanii pentru orgă”, 135);
„*O* ***buzele*** *ce sărutară / Al tatei mormînt* („Buzele mamei”, 70);
„*Cum să iubești* ***părul*** */ care te biciuie* („Cum să iubești”, 152);
„***Ochi*** *cu care privesc / Înlăuntrul ființei* („Rana”, 236);
„***Ochii*** *tăi / În care s-au întîmplat / Toate / Cîte se pot întîmpla* („Chipul tău”, mamă, 130);
„*Sînt* ***ochii*** *mei și-ai tăi / Cei care triști acum* („Iubito”, 151).

E de notat prezența exclusivă a verbelor la indicativ (prezent, imperfect, perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul și viitorul) ca indici ai unor acțiuni trecute și reale, dar și viitoare. Trecutului real i se opune certitudinea prezentului. Astfel, strict morfologic, în poezia lui Gr. Vieru, se înregistrează o serie compactă de verbe **la indicativ prezent**: *Mama* ***doarme*** *cu capul* / *pe tremurul frunzei de poamă* (40); *Prima dată în viață* / *își* ***vede*** *mîinile ea* (41); *îmi* ***cade*** *brațul slab* (100); *Precum de ochii mamei* / *eu fruntea îmi* ***lipesc*** (68); *Seara bărbații* / ***cuprind*** *căldarea* / *cu palmele înfierbîntate* (33); ***Nu****-mi* ***lua*** *cercei și salbe*, / *că de-acum* ***am*** *plete albe* (43); *clovnul acel* / *care* ***poartă****-n ureche* /*…un cercel auriu* (57); *cine* ***ridică*** *mormîntul* / *spre gura uscată a ta*? (70); *plugarii* ***se stropesc*** *cu apă pe față / și trupul lor* ***se luminează*** (33) etc.; **la indicativ imperfect**: *O trăgeau la pămînt / sărutările* / ***rămase*** *pe umăr* (58); *copil, de ochii mamei* / *eu fruntea îmi* ***lipeam*** (68); *tu mereu* ***țineai*** *capul* / *Spre umărul meu, aplecat* (82); *Și părul tău lung*, *vălurat* / ***Curgea*** *negru-ntre noi* (82*); Printre genele femeii răsărea* / ***răsărea*** *pe cer și luna* (113);

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

Dormeam *cu toții adînc* / *Cu fața în jos* (129); *Ei* ***apucau*** *sfîrcul trompetei cu gura* / *Ca pe țîța la care au supt* (193); *Ei* ***mutau*** *mereu ziua dintr-un loc în altul* (193) etc.; **la indicativ perfect**: *Ea mai spre apă fața-și* ***duse*** (61); *Și nici marea, nici lumina* / *C-****ai atins****-o tu cu mîna* (63*); Cînd* ***m-am născut,*** *pe frunte eu* / *Aveam coroană-mpărătească* (69); ***s-au întîlnit*** *la mine-n plete* (69); ***a-mbătrînit*** *la mine-n creștet* (69); *Cînd el* ***veni*** *cu buze arse,* / *oglinda apei ea o* ***sparse*** (61); *Și* ***adormii*** *cu tîmpla* / *Albă ca de sare* (96); ***A bubuit*** *o inimă! Și inima aceea* / ***A bubuit*** *la mine în piept* (147); ***M-am despărțit*** *de trupul meu* (147); *Și din gură și din carte* / *Cum* ***mințitu-m-a*** *mereu* (170); *Pentru că* ***a văzut***, / *Ochiul meu a murit* (184); *De* ***n-ai purtat*** *întîi pe frunte* / *Cunună de sudoare* (172) etc.; **la mai mult ca perfectul indicativ**: ***Zburase*** *mai sus chiar* / *de aburii trupului ei fierbinte* (58); *Dar* ***coborîse*** *repede pe umărul bărbatului* (58); *De sub capu-mi brațul* / *Ea, topit, și-l* ***scoase*** (96); *Tu brațele-mi* ***legaseși*** **/** *Cu-al mamei păr de-argint* (100) etc.; **la indicativ viitor**: Că mama **te-a legăna** pe obraji, pe geana sa (51); ***Pleca-vor*** *și buzele tale*?! *Pleoapele*?! (78); *Sărut mîinile tale* / *Din care ierbi* ***vor răsare*** (135); *În altă lume* ***se va deschide /*** *Ochiul meu* (84); *De ce să nu priviți în ochii noștri* / *Pînă cînd* ***ne veți înțelege***? (191) etc.

Menționăm, în această ordine de idei, și prezența verbelor **la modul imperativ**: ***Bucură****-i sînii cu lapte* / *Și* ***adu****-i copilul ce-l vrea* (88); ***Fă*** *să-i răsară pe față* / *Maternele pete frumos* (88); *Spre mine mîinile-ți* ***întinde***: / *Spre cel* / *Care cu dor te-așteaptă* (130); ***Apropie****-mă liniștii ce ești* / *Acum și-ntotdeauna* (130); ***Taci****, cînd trebuie, cu gura* (173); ***Aruncă****-ți inima în ceruri* / *și-****nvelește*** *glia* (174); ***Trăiește****, fiule, o viață* / *Și cu a morții două* (174); ***Trăiește****-ți clipa în picioare* / *Cum bradul și-o trăiește* (172); ***Ascultă-mă***! *Întregul piept mi-e plin cu* / *Jăratecul durerii* (179) etc., precum și **la conjunctivul prezent** cu valoare imperativă: *Ci* ***să nu închideți*** *cartea* / *Ca pe recile-mi pleoape* (30); *Iar tu* ***să vii*** *din ploaie* / *cu părul lung și ud* / *și eu din plete stropii* / *cum pică să-i aud* (34); *Iar ochii mamei* / ***să****-i* ***vezi*** *oricînd* (68); *Înainte de somn* / ***Să*** *le* ***închizi*** *ochii* / ***Să*** *le* ***săruți*** *fruntea* (143) etc.

Referitor la structurile analizate, trebuie să menționăm că, în cazul funcționării lor, atestăm fenomenul *paralelismului sintactic*, o figură de construcție care se caracterizează prin reluarea succesivă a unor secvențe cu structură gramaticală (morfo-sintactică) identică (Cvasnîi 64).

E cert faptul că repetarea secvențelor gramaticale asigură textului unitate și omogenitate formală, amplificînd, astfel, caracterul extrem de elaborat al textului. În această ordine de idei, semnalăm că în baza unor principii rigide, tipurile tradiționale de paralelism sintactic pot fi remodelate conform unor principii lexico-gramaticale rigide. E vorba de *paralelismul enumerativ*, în construcția căruia se reia lexicul de la un vers sau de la un distih la altul:

Sub stele trece apa
Cu lacrima de-o seamă.
Mi-e dor de-a ta privire,
Mi-e dor de tine, mamă.
Vînt hulpav pom cuprinde
Și frunza o destramă.
Mi-e dor de-a tale brațe,
Mi-e dor de tine, mamă.
Tot cască leul iernii
Cu vifore în coamă.
Mi-e dor de vorba-ți caldă
Mi-e dor de tine, mamă.

(Sub stele trece apa, 106)

Astfel, la nivel sintactic, interesează simetriile anaforice *mi-e dor de.../ mi-e dor de.../ mi-e dor de...* (structuri sintactice, formate din *pronume în Dativ + verbul este + substantive*, asociate cu complemente indirecte) și simetriile enumerative (*… de privire*, *... de brațe*, *... de vorba*); la nivel lexical, se asigură coerența perfectă a poeziei prin lanțul de părți omogene *de privire*, *de brațe, de vorba.* În cele din urmă, ținem să remarcăm și faptul că nu mai puțin importantă este și reluarea versului *Mi-e dor de tine, mamă* care condensează semnificația majoră a poeziei.

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

Într-un alt exemplu:

De-acum aș putea
***Și fără picioare** trăi,*
Da, fără de ele-
.....
***Și fără de ochi**,*
Da, fără de ei,
Aș putea să trăiesc
.....
***Și fără de mîini**,*
Da, fără de mîini
***Aș putea să trăiesc**.* (Ca o pată de sînge pe lespezi, 158)

În această poezie, atestăm, la nivel sintactic, simetriile anaforice *și fără.../ și fără.../și fără...* care se asociază cu complementele indirecte *picioare*, *ochi*, *mîini*, dînd naștere simetriilor enumerative. La nivel lexical, observăm o tehnică rigidă de înlănțuire ceea ce face imposibilă permutarea unităților lexicale sau suprimarea unui termen al paralelismului. În acest sens, textul ca atare funcționează ca un tot unitar, caracterizîndu-se prin solidaritate sintactică și lexico-semantică. Reluarea versului *Aș putea să trăiesc* concentrează ideea de bază a poeziei.

În altă parte:

***Ne-au îndepărtat** de casă,*
c-avem poartă mai frumoasă,
***Ruptu-ne-au** de-a noastră vatră,*
Că avem și gard de piatră.
……
***Ne-au dus în vagoane-nchise**,*
Cineva spioni ne- nscrise,
***Ne-au dus în vagoane mute**,*
C-aveam peste-o apă rude;
Ne-au dus în vagoane roșii,
Că pîrîtu-ne-au lenoșii.
Dusu-ne-au sub arma trupei
……
Dusu-ne-au sub arma pazei
……
Ne-au mînat ca pe tîlhari,
Ne-am întors tot gospodari,
……
Ne-au mînat ca pe jivini,
Ne-ntorsesem tot creștini,
Tot creștini întorsu-ne-am,
Tot ca Țară, tot ca Neam!

(Balada celor deportați, 355-356)

La nivel sintactic, interesează simetriile enumerative: *…în vagoane închise* /*… în vagoane mute* /*… în vagoane roșii*; *… ca pe tîlhari* / *… ca pe jivini*; *… ca țară* / *… ca neam*; *… sub arma trupei*, *… sub arma pazei*; la nivel semantic, sunt de reținut sensurile antitetice: *ne-au mînat…* / *ne-au întors…*, precum și gradațiile ascendente în planul acțiunii: *ne-au îndepărtat…*, / *ne-au dus…*/ *ne-au mînat…*Impresionează și inversiunea *Ne-ntorsesem tot creștini*/ *Tot creștini întorsu-ne-am* în care poetul concentrează emoția sa, atitudinea față de spiritualitatea neamului său.

Din cele analizate, observăm că paralelismul sintactic, prin structurile enumerative, ordonate în gradații ascendente, creează, printr-un mecanism sintactic, o formă de redare a hiperbolei, a exagerării, precum și un mijloc de dinamizare a acțiunii.

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)

În concluzie, menționăm că unitățile lexicale - părți ale corpului omenesc, în relație cu serii compacte de verbe (la indicativ, conjunctiv și imperativ) generează simetrii anaforice și enumerative, care dau relevanță semnificației poetice.

Referințe bibliografice:

Cvasnîi Cătănescu M. 2001. *Elemente de retorică românească: poezie, proză, text dramatic*, Bucureşti, All Educațional.
Vieru Grigore. 2008. *Taina care mă apără*. Opera poetică (ediție realizată de Grigore Vieru și Daniel Corbu), Iași, Editura Princeps.

BDD-V1788 © 2014 Aius PrintEd
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.239 (2026-11-06 21:38:37 UTC)